

FEMINISTIČKI KONTEKST IDEOLOGIJE RODA

Feministički kontekst ideologije roda. Niš: Godišnjak za sociologiju Filozofskog fakulteta
Univerziteta u Nišu, br.5./2009. Str.12.

Abstrakt

U radu ispitujemo, iz perspektive feminističke socijalne teorije, kako nastaje i kako se odvija proces rodne socijalizacije. Zatim, kako iz tog konteksta rodna ideologija postaje osnova proizvodnja i reprodukcija nejednakosti ljudi, muškaraca i žena. Odnosi između muškaraca i žena, a onda i njihov stvarni položaj u društvu, značajno su određeni stavovima i vrednostima o muškarcima i ženama koje deli šira društvena zajednica. Rodne uloge su socijalne aktivnosti, »dodeljuju« se muškarcima i ženama na osnovu pretpostavljenih razlika. Dakle, analiza celokupnog socijalnog instrumentarijuma za proizvodnju stereotipa, predrasuda i »gotovih istina«, nužna je za razumevanje mehanizama reprodukcije rodne nejednakosti i stvaranja rodne ideologije o takozvanim »muškim« i »ženskim« životnim ulogama, zadacima i aspiracijama.

Ključne reči: socijalizacija, pol, rod, feministička teorija, ideologija roda.

Ideja našeg rada je da razgovor o rodnoj ideologiji, koji ćemo voditi na nivou feminističkog koncepta formiranja muških i ženskih socijalnih uloga, bude ugaoni kamen razumevanja i objašnjenja problema nejednakosti i diskriminacije. Zato ćemo debatu započeti objašnjenjem »proizvodnje« muškog i ženskog roda, kao i značaja uticaja društva i kulture u tom kontekstu. U odgovoru na pitanje šta je socijalizacija i kakva je uloga i značaj ovog procesa u razvoju muškaraca i žena kao rodni entiteta, možemo

pronaći različita kulturna značenja koja se pridaju rodu i polnosti. Ona, naime, doprinose razumevanju složene mreže povezivanja muške i ženske moći, statusa i identiteta.

1. Početni segment analize je definisanje i značaj procesa socijalizacije u obrazovanju rodnih uloga muškaraca i žena. Tako sociolozi upotrebljavaju pojam socijalizacije¹ da opišu proces pomoću koga ljudi uče da se povinuju društvenim normama, da objasne način na koji se u društvu prenosi kultura među generacijama i kako se ljudi pripremaju da učestvuju u društvenim delovanjima. U ovaj koncept uključeno je i izvesno razumevanje simbola, sistema ideja, jezika i različitih vrsta veza koje čine društveni život. Proces socijalizacije se, dakle, može konceptualizovati na dva načina. Jedan je da socijalizaciju zamislimo kao usvajanje društvenih normi, odnosno, proces u kome društvena pravila postaju sastavni deo ličnosti, u smislu da su samonametnuta, pre nego nametnuta sa strane i da su prema tome deo ličnosti i njenog sopstvenog identiteta. Zato pojedinac i oseća potrebu da se prilagodi. Drugi koncept socijalizacije može se odrediti kao deo društvene interakcije, pod pretpostavkom da ljudi žele da poboljšaju sliku o sebi zadobijanjem statusa i prihvatanjem od strane drugih. U ovom slučaju pojedinci postaju socijalizovani vođeni sopstvenim delovanjem uz saglasnost i očekivanje drugih (Abercrombie, N., Hill, S., Turner, S. B. 1989:162). Iz perspektive pojedinca, socijalizacija je proces kroz koji se kreira sopstvena društvenost i osećaj privrženosti društvu; kroz učešće u njemu i kroz interakciju sa drugima, tako što pojedinci uče kulturu svoga društva i socijalizuju se za uloge koje se kulturološki od njih očekuju. U tom smislu socijalizacija predstavlja najznačajniji put za transfer kulture kroz generacije i kroz vreme.

Naravno, socijalizacija jeste i može se posmatrati kao proces koji traje čitavog života - u kome se ljudsko ponašanje neprekidno oblikuje društvenim interakcijama. U tom socijalnom kontinuumu socijalizacija se odvija na dva nivoa². Kao primarna

¹ »Proces kojim se ljudska bića podstiču, navode da usvoje standarde ponašanja, norme, pravila i vrednosti društvenog života, naziva se socijalizacija. Počinje u detinjstvu i nastavlja se kroz ceo život. Posle porodice važni agensi socijalizacije u zapadnom društvu su: škola i grupe vršnjaka, ulazak u ekonomsku sferu, izlaganje mas-medijima, osnivanje braka i porodice, učestvovanje u organizovanom životu zajednice, i na kraju uslovi penzije. Socijalizacija je ključni koncept u razumevanju ogromne razlike društvenog sveta.« (Outhwaite, W. and Bottomore, T. 1996:624).

² Neki autori smatraju da postoji i treći nivo socijalizacije, onaj u kojem ljudi uče uloge kao odrasle individue u različitim društvenim kontekstima i interakcijama (kao: zaposleni, muževi i žene, roditelji ili penzioneri. (Abercrombie, N., Hill, S., Turner, S. B. 1989: 231).

socijalizacija, u kojoj je glavni posrednik socijalizacije porodica, i kao, u drugoj fazi, sekundarna socijalizacija u kojoj su grupa vršnjaka, škola, mediji, različite organizacije, radno mesto i dr. agensi socijalizacije. Socijalne interakcije u ovim društvenim kontekstima pomažu ljudima da nauče vrednosti, norme, stavove, modele i verovanja koji čine obrasce njihove kulture. Društvo angažuje složen splet institucionalnih nosilaca čiji je osnovni zadatak da proces usmeravaju ka društvenim ciljevima i da pružaju uslove i sredstva za njegovo odvijanje. Utoliko ima smisla i tvrdnja Pitera Bergera da ne samo da ljudi žive u društvu, nego i društvo živi u ljudima, te je tako socijalizacija način društvene kontrole. (Berger, P. 1963:208) Moderna društva pridaju izuzetan značaj procesu socijalizacije, zato što se smatra da je to fundamentalan sistemski proces kojim se održava i obnavlja društveni sistem. (Andersen, M. and Taylor, F. 2005:81-86) Naime, to je proces koji traje čitavog života i njegove konsekvence su i kako se ponašamo prema drugima i šta mislimo o sebi.

2. Međutim, nas ovde interesuje proces stvaranja rodni identiteta i rodni uloga, pa ćemo se fokusirati na onaj aspekt socijalizacije u kojem ljudi, kao muškarci i žene, uče društvene uloge, odnosno, usvajaju ideje za društvena očekivanja koje kao pojedinci u datoj situaciji treba da slede. Istraživanja pokazuju da su različite uloge koje polovi imaju u jednoj zajednici i njihovo generacijsko prenošenje rezultat delovanja društva i kulture na proces socijalizacije polova - rodne socijalizacije. U samim osnovama socijalizacije stoje, različito društveno definisani, kulturni obrasci, stavovi, karakterne osobine i ponašanja primerene dečacima, odnosno devojčicama. Rodna socijalizacija kao socijalni proces osposobljava dečake i devojčice da se ponašaju različito, pa je daleko najrašireniji sociološki odgovor, da mi kroz socijalizaciju učimo takvo ponašanje i stavove.³ Naime, feminističko objašnjenje kaže da »društvo konstruiše dve odvojene rodne kulture, verovanja, društvene prakse i institucije« (Levit, N. 1998:15), što pokazuje i realno razlikovanje statusa muškarca i žene u svim segmentima društvenog života. Rodna socijalizacija je društvena praksa koja utiče na različite aspekte ponašanja i dodiruje brojne oblasti života muškaraca i žena. Činjenica je da je svet u kome živimo

³ Postoji nekoliko glavnih teorijskih objašnjenja procesa rodne socijalizacije – teorija identifikacije, teorija učenja, razvojno-kognitivna teorija i simbolički interakcionizam. (Sheryl, J. 2002: 9-15).

podeljen i da se kategorija pola/roda⁴ mora uvažavati i da je neophodno metodološki utvrditi odnose između biološkog pola (sex) i roda (gender). Uočavanje i naglašavanje razlika između pola i roda, kao i činjenica da je rod društvena kategorija i da se žene i muškarci u sociološkom smislu moraju tretirati kao socijalna grupacija, podrazumevalo je uvođenje ovog problema u krug najvažnijih teorijskih pitanja. Mislimo da ovde treba skrenuti pažnju na još jedan značajan polemički momenat u feminističkim debatama u kojima se naglašava da se terminom “rodnost” zamagljuje suština problema “žena”. Novija istraživanja u feminističkoj teoriji i antropologiji ukazuju da je „ženskost samo delimični identitet”, što istovremeno znači i prihvatanje pretpostavke “o razlikama u istosti”. Razlika između “pola” i “roda” pravi se naročito u literaturi na engleskom jeziku, u tom smislu što je “pol” biološka činjenica, dok je “rod”, ma koliko zasnovan na biološkom, socio-kulturno-psihološka činjenica. Stoga stanovišta bilo bi pravilnije govoriti o identitetu roda (gender identity).

Mnoga empirijska istraživanja (Levit, N 1998 : 16-22) koja se bave pitanjem diferencijacije između muškaraca i žena, govore »o ekstremno visokom vrednovanju uticaja socijalizacije na uočene rodno-specifične razlike.« (Wisniewski, R. und Kunst, H., 1988 : 215) Uticaji socijalizacije putem različitih agensa socijalizacije, koji su inače povezani sa različitim rodnim ponašanjima, otpočinju već kod novorođenih, nastavljaju se tokom detinjstva i prostiru se do poodmakle starosti. U periodu detinjstva porodica je žižna tačka procesa socijalizacije i njen najmoćniji transfer kulture⁵. Vaspitni modeli, uzori i stilovi oblikuju ponašanje, ono se u različitim društvenim kontekstima i relacijama prepoznaje i definiše kao »tipično žensko« ili »tipično muško«. Kroz rodno diferencirajuće uticaje socijalizacije kod ženskog pola (u skali različite starosne dobi) podržavaju se i afirmišu određeni načini ponašanja, kao što su »humanitarni angažman«,

4 Treba znati, zbog preciznosti naučne komunikacije, da je u literaturi na engleskom jeziku “ustaljena razlika između onoga što je biološka odrednica ženske ili muške osobe (sex), i onoga što je odrednica socijalnog miljea u kojem osoba živi (gender). Za prvo značenje je u našem jeziku pol, a za drugo može biti i pol i rod.« (Savić, S. 1995 : 228).

5 Porodica je po sociološkim feminističkim istraživanjima primarni referentni okvir koji oblikuje i određuje ne samo obrasce ponašanja već i celokupni model kulture (bez ostatka važi za tradicionalna društva). U praksi socijalizacije (odnosno kulturalizacije) potomstva (dece oba pola), **žena** prenosi usvojene obrasce ponašanja, odnosno sistem date kulture. To su, pre svega, kako sistem vrednosti usvojen u procesu vlastite socijalizacije, tako i stavovi koji proizilaze iz njenog vaspitačkog socijalnog položaja (kao žene, majke, domaćice, radnice). S obzirom na realitet redukovanoeg identiteta žene, ona se uvek u društvu nalazi u funkciji »socijaliziranog socijalizatora«. Ta »biološka sudbina« žene kao majke, ustvari je njen kulturni poziv, njena uloga socijalizatora dece.

»socijalni rad«, »sposobnost saosećanja«, »spremnost na požrtvovanje« itd., a suprotno, kod muškog pola (u skali različite starosne dobi) podupiru se »sposobnost realizacije«, i određeni agresivni načini ponašanja. Shodno tome, i određena područja poziva i zanimanja označavaju se kao »tipično ženska« ili »tipično muška«. Naravno da je nerealan pokušaj da se ukloni rodna socijalizacija, ali je važno da se prepoznaju njeni štetni efekti – specijalno negativan uticaj na razvoj samopoštovanja i samorealizacije među devojkama i uopšte među ženama.⁶ »Patrijarhalna socijalizacija muškaraca i žena oduvek je insistirala na usvajanju stereotipnih maskulinih i femininih polnih uloga i osobina sa ciljem da se jedni i drugi što bolje uklope u odgovarajući kulturni i politički sistem.« (Badenter, E. 1986 : 230)

Rod, muški i/ili ženski ne postoji izvan kulture, odnosno mnogo važnije, kultura imenuje ponašanja kao rodna i tako ih vrednuje; u imenovanim rodnim identitetima, kao muškim i ženskim, krije se kulturno objašnjavanje bioloških razlika. Isto tako treba imati na umu da različite kulture i različiti istorijski periodi na drugačije načine vrednuju i označavaju rodne razlike, ali je takođe neupitno da sve kulture u svim vremenima kategorišu ljude po rodu! Dakle, rod je „ugrađen“ u individualnu, interakcijsku i institucionalnu dimenziju društva i konceptualizovati rod kao strukturu - znači staviti rod na nivo opštedrušvenog značaja (na isti koji imaju ekonomija i politika).

3. U socijalnoj misli su kategorije prirode i kulture posmatrane izvan konteksta istorijske uslovljenosti i zavisnosti; pre bi se reklo kao istorijski nereflektirajuće sfere ljudske egzistencije, u stalnoj istorijskoj opoziciji. Iz takvog teorijskog iskustva može se zaključiti da je rigidnost značenja ovih kategorija ženi namenila istorijsku »ćutnju« i omeđila je u granice sopstvenog pola. Zato bi predznaku »prirodno« u karakterologiji muškosti i ženskosti trebalo pronaći istorijski legitimitet. Čini se da su vladajuće kategorije muškosti i ženskosti u društvu samo ideološki izraz nejednake, binarne podele sveta na prirodu i kulturu, privatno i javno, intuitivno i racionalno, ženski i muški svet. Objašnjenje neravnopravnosti polova pokušano je da se pronađe u odgovoru na pitanje: da li je priroda spram kulture isto što i žensko spram muškog? Ako bismo sledili

⁶ Problem je činjenica da momci i devojke, muškarci i žene, više vrednuju muškost od ženskosti. Rodna socijalizacija, može da proizvede devojke koje imaju manje samopoštovanja prema mogućnostima samorealizacije, pa su upućene na »život od dužnosti«, dok je dečacima, u najvećem broju slučajeva, dopušten nezavistan, samostalan i aktivan život. (Levit, N. 1998 : 62-63).

konceptiju ženskosti po kojoj je »anatomija njena sudbina«⁷, onda bi ženski model bio konačno i nužno određen njenom prirodom, zatvoren u granice biološke detrmacije. Ovakva biološka argumentacija imala je u proizvođenju polova definitivni sud, učinivši da na ovaj način oblikovana istorijska svest stalno prenebregava socijalni aspekt biološkog, formirajući u socijalnoj misli stav da je neravnopravnost polova određena biološkom, genetskom predispozicijom pola. Sa druge strane, Šeri Ortner je pokušala da na toj liniji razgraničenja prirode i kulture, prisutnoj u svim društvima, utemelji objašnjenje da je »drugorazredni položaj žene u društvu jedna od istinskih opštosti, činjenica važeća za sve kulture«.(Ortner, Š. 1983 : 152) Ljudski polovi u okvirima razmeštanja simbola vezanih za Prirodu i Kulturu zauzimaju različita mesta, položaje i uloge. Stoga smatramo da su pojmovi Prirode i Kulture relevantni za objašnjenje univerzalne i pankulturne činjenice marginalnog položaja žene. Moramo se saglasiti sa Šeri Ortner da se svaka kultura na određenom stupnju razvoja pokazuje ne samo različitom od prirode, već i superiornijom od nje. To se pokazuje kroz proces »socijalizovanja«, »kultivisanja« prirode, što proizvodi i različito vrednovanje ovih sfera. Kultura samim tim dobija dignitet kreativnog subjekta, dok je priroda ono što je određeno i nepromenljivo. Ako bismo ovu distinkciju projektovali na problem žena, onda bi se i njihov drugorazredni položaj u svim kulturama mogao objasniti time što se žena sagledava kroz prirodu i bliže njoj, a muškarac kao imanentan kulturi. Ili kako kaže Š. Ortner: »Pošto je uvek projekat kulture da potčini i prevaziđe prirodu, ako se žene smatraju delom prirode, onda bi kultura smatrala 'prirodnim' da podređuje – da ne kažemo: ugnjetava žene«.(Ortner, Š. 1983 : 161) U svim društvima i kulturama žena je definisana kao »bliža prirodi«, pa se tako i sve situacije vezane za nju u životnom poretku ocenjuju kao niže, u kulturi, naravno, manje vredne, što podrazumeva da žena ostaje bez prava da učestvuje u jednakoj podeli društvene moći. Šeri Ortner kaže da ovako postavljena i shvaćena suprotnost između prirode i kulture nije delo prirode, već je zapravo rezultat u svim društvima specifične kulturne operacije kojom sam čovek jedan deo svog društvenog bića prima, definiše i artikuliše kao manje vredan jer je bliži prirodi. Na taj način svet se deli po svim principima na muški i ženski; ta podeljenost polova je posledica revidiranja univerzalnih kulturnih vrednosti kroz binarni sistem muško –

7 Ovo su najpoznatije reči S. Frojda koje su, nesumnjivo, postale opšte mesto u literaturi ženskih studija.

žensko. Ženu vladajući stereotipi određuju kao: lakomislenu, koketnu, detinjastu, plašljivu, histeričnu, kapricioznu, brljivu, brbljivu, detinjastu, lakoumnu, lukavu, poslušnu, pasivnu, slabu, nestalnu, umiljatu, sramežljivu, sažaljivu, ljubopitljivu, sklonu udešavanju, sa potrebom da se zaljubljuje i da ima decu. Za muškarca se smatra da je: odlučan, nepokolebljiv, odmeren, smiren, disciplinovan, metodičan, organizovan, diskretan, iskren, ambiciozan, željan moći i slave, zapovednik, samozadovoljan, samouveren, karijerista, željan afirmacije, plahovit, kreativan, bistar, objektivan, skeptičan, razložan, bestidan. Osobine muškog i ženskog stereotipa igraju značajnu ulogu u zadobijanju pozicija koje polovi imaju u privatnom, javnom i političkom životu, gradeći i obnavljajući tako naše tradicionalne stavove. Odsustvo žena kroz istoriju iz obrazovanja, politike ili rada, rezultat je proizvođenja, kulturno i socijalno, različito utemeljenih identiteta muškog i ženskog roda.

4. Stereotipna shvatanja o karakteristikama muškog i ženskog pola⁸ stvaraju dve različito društveno legitimisane ideologije – ideologiju muškog roda i ideologiju ženskog roda, ili ideologiju dominacije i ideologiju subordinacije. Šta je rod i u kakvim se relacijama on »umeće« u konstrukt ideologije roda? Dakle, objašnjenje ideologije roda zahteva razumevanje socijabiliteta polnosti u čijim osnovama leži ideološka svest o odnosima polova i ženskoj sudbini u svim društvenim sistemima. To neistraženo polje ideologije rodnih uloga, koje je operisalo »gotovim istinama«, mitovima, stereotipnim značenjima, truizmima i »prećutnim pretpostavkama«, proizvodilo je društvenu svest polne diskriminacije, dajući tako alibi za praksu uvek aktuelne neravnopravnosti.⁹ Kako primećuje M. Baret, »feministkinje su ideologiju stavljale u centar ugnjetavanja žene, taj centralni položaj bio je više očigledan nego argumentovan«.(Baret, M. 1983 : 88) Ideologiji roda/mušкости i ženskosti kao načinu reprodukcije neravnopravnosti polova, u

⁸ Ilustrativno i instruktivno je sociološko istraživanje osobina muškog i ženskog stereotipa koje je uradila An-Mari Rošblav-Spanle. Pogledati u: Badenter, E. 1986 : 124-125.

⁹ U feminističkim istraživanjima i literaturi o ženskom pitanju ovaj socijalni fenomen poznat je pod imenom »paradoks roda« i on pokazuje da: »kada se osobine ili ponašanje koji su povezani sa ženom procenjuju negativno ili manje vredno - onda je rod relevantan, odnosno, kada se osobina ili ponašanje koji su povezani sa ženom procenjuju pozitivno ili kao dragocena - onda je rod irelevantan«. (Videti detaljno: Rosener, Judy B., »Leadership and the Paradox of Gender«, in: Walsh R. Mary, ed., Women, Man and Gender – Ongoing Debates, Yale University Press, New Haven 1997, str. 296.)

teorijskim istraživanjima diskriminacije žena u društvu,¹⁰ prilazilo se na više načina. Osnova za ideologiju tražena je, na primer, bez ostatka u različitim posledicama koje reprodukcija ima po žene i muškarce, rečju, u »biologiji kao sudbini«. Koncept ideologije ženskosti, društveni uslovi nastanka i društvene posledice, postaju središnja tačka analize statusa žene u društvu. Treba napomenuti, s obzirom da razumevanje položaja žene zasnivamo na feminističkom metodoliškom diskursu, da i u feminističkoj teoriji postoje različita shvatanja rodne ideologije. Na primer, radikalne feministkinje definišu ideologiju ugnjetavanja kao »izvor energije« patrijarhalne dominacije, kao instrument moći koji je samoodrživ i kao takav bez potrebe daljeg objašnjenja. Feministkinje marksističke orijentacije koje zastupaju koncepciju »društvenih odnosa reprodukcije«, i koje su na neki način pokušale redefinisati marksizam i dati mu »polnu komponentu«, morale su da se suoče i sa pitanjem ideologije. Kako kaže M. Baret, bilo je jasno da koncepcija kapitalizma zastupa ekonomističku dimenziju ideologije, po kojoj pol ne igra nikakvu ulogu, pa dakle i ne može da koristi feminističkoj analizi. Feminizam je, smatra ona, odigrao presudnu ulogu u dezavuisanju mehanicističkog tretiranja ideologije kao konsekventnog duhovnog izraza ekonomskih protivrečnosti. (Baret, M. 1983 : 89)

Na ovakav aspekt ideologije ženskosti bitno je uticala Altiseova koncepcija ideoloških aparata države. Altise potvrđuje da ideologija »predstavlja, u svom nužno imaginarnom iskrivljavanju, ne postojeće odnose proizvodnje (i druge odnose koji iz njih proizlaze), već iznad svega (imaginarni) odnos grupa prema odnosima proizvodnje i odnosima koji iz njih proizilaze«. (Althusser 1989 : 82) Ova imaginarna iskrivljavanja distribuiraju se preko »aparata ideološke država« u koje spadaju mass-media, zakoni, religija i obrazovanje. Ono što je u njegovom radu bilo odlučujuće za uspostavljanje relacionih odnosa između pojedinca/pojedinki i ideoloških modela kulture, pre svega, jeste teza o transformaciji individua u subjekte¹¹ u etimološkom smislu, dakle, u potčinjene individue koje su se spremne podređivati. Altise podvlači, da se pojedinačni

10 Žarana Papić kaže da analitička istraživanja i rezultati feminističke teorije, "pokazuju da je sfera ljudske polnosti u svim društvenim naukama bila i ostala tamni kontinent kad je reč o razumevanju ljudske društvenosti. Problem specifičnosti ljudske polnosti, odnosa polova, polne razlike, polne dihotomije i hijerarhijske opozicije između polova bio je najčešće zanemarivan, ili, što je još problematičnije, interpretiran pojmovima pomoću kojih je ovaj društveni odnos bivao izvođen, dokazivan ili opravdavan nekim neupitnim, prirodnim svojstvima muškog i ženskog pola". (Papić, Ž. 1997 : 6).

¹¹ Lat. *subiectus* 1. onaj koji leži pod nečim; susedni 2. podložan; izvrgnut.

subjekti izgrađuju i reprodukuju u ideologiji. Sam Altise nije se bavio pitanjem ideološkog predstavljanja žena.

Međutim, feminističke istraživačice su upotrebile ove pojmove da bi pokazale kako ideologija podržava i pojašnjava žensku subordinaciju. »Aparat ideološke države čini da se polne razdeobe smatraju »prirodnim« i »neizbežnim«; one postaju deo samo-identiteta i zbog toga visoko otporne na promenu«. (Mayes, P. 1989 : 82) Zbog toga istraživanje i kritika ideologije seksizma mora poći od analize binarnog sistema muško-žensko i analize socijalne konstrukcije polnosti. Seksizam¹² kao paradigma socijalne nejednakosti muškaraca i žena predstavlja njen ideološki izraz, njenu ideologiju. Nastao je kao proizvod ideologije dominacije muškog pola i »označava duboko ukorenjen sistem verovanja, stavova, institucija u kojima se razlike u suštinskim vrednostima ljudi čine na osnovu njihovog pola i njihove polne uloge.« (*Fontana Dictionary of Modern Thought*, 1977 : 2)

Feministička istraživanja društvenog položaja žene stoje na stanovištu da razlika između polova nije prirodna i nije zasnovana na biologiji (»anatomija kao sudbina žene«), već da se pojedinci proizvode na nivou ideologije, kao polno određeni subjekti umetnuti u kategorije ženskosti i muškosti. (Walsh, M. R. 1997 : 33-34) Funkcija ideologije je da tako formirane socijalne tipove prikaže kao proizvode prirode. U samom procesu označavanja ženskog rodnog identiteta odigrava se proces ideologizacije. Jer kako kaže M. Baret, ideologija je »generički termin za procese kojima se proizvodi, preispituje, reprodukuje, transformiše značenje« (Baret, M. 1989: 102) A do značenja se dolazi, po njenom mišljenju, prvenstveno pomoću komunikacije i označavanja, što podrazumeva da se u samom polju kulture obezbeđuje tlo za izgradnju ideoloških procesa. Rečju, ideologija roda je trasmisija kulturnih obrazaca koji se prenose na ličnost, formirajući njenu rodnu ulogu i identitet. Rodni identitet žene je konstruisan i proizilazi

12 Seksizam je »predrasudama određeno držanje, koje procenjuje i vrednuje ljude u prvom redu prema stereotipima pola. Ako je takvo držanje u jednom društvu široko rasprostranjeno, onda iz njega nastaju štete koje mogu ići do ugnjetavanja, iskorišćavanja, proganjanja pa i uništavanja čoveka na osnovu njegove olne pripadnosti. Seksizam bi se mogao odnositi kako na žene tako i na muškarce. Ali, u stvari, žene mnogo više doživljavaju i podnose ugnjetavanja i teškoće zbog svoje polne pripadnosti. To u najmanju ruku važi za savremenost. Jer seksizam prema ženama koreni se takođe u jednom, danas još više raširenom patrijarhalnom temeljnom držanju, i prima svoju nenarušenu snagu iz ideološkog podupiranja i učvršćivanja patrijarhalne prakse«. (Wisniewski, R. und Kunst, H. 1988 : 471).

iz njenog anatomskog identiteta - kao matrica i osnova za proizvodnje i izgrađivanje ideologije određenih »želja i usmerenja«.

Izvesno je da ideologiju ne možemo posmatrati samo kao refleks stvarnosti, već kao i njenog »uspešnog« proizvođača. Sa aspekta rodne nejednakosti možemo reći da ona ne samo da je kao takvu reflektuje, već je i stvar. Samim tim što je i integrativni deo »simboličke produkcije i reprodukcije nejednakosti polova« ona se pokazuje i kao nezamenljivi deo proizvodnja svesti o statusu i mestu muškog i ženskog roda u privatnoj i javnoj oblasti društva. Treba napomenuti da feministička teorija insistira na tome da se analizira i obeleži kako u različitim kulturama funkcioniše onaj deo stvarnosti koji se tiče sistema rituala i simbola vezanih za rodne identitete muškaraca i žena, zato što je za objašnjenje društvenog položaja žene presudna intervencija oko značenja roda.

Rod je moćan princip društvenog života i na nivou razumevanja značaja socijalne i kulturne uloge rodne ideologije to treba jasno iskazati. „On je sistem društvenih praksi na više nivoa, koji proizvodi razlike između muškaraca i žena i organizuje nejednakosti na osnovu tih razlika.”(Wharton, A.S. 2005 : 229.) Utoliko, značenje rodne strukture kao strukture nejednakosti ne sme podrazumevati samo razliku, već ono označava i podrazumeva »podeljenost, ugnjetavanje, neravnopravnost i internalizovanu neravnopravnost za žene« (Baret, M. 1989 : 145) Kako pronaći i postoji li »spasonosno« rešenje« da se oslabi i/ili eliminiše rodna nejednakost? Da li je ključ za razbijanje postojeće ideologije ženskog roda na planu kulturne prakse i razvoja društva jednaki šansi. En Filips kaže, da »rod mijenja i treba da mijenja način na koji razmišljamo o demokraciji, ali s obzirom na prožimajuću snagu postojećih tradicija, trebat će neko vrijeme prije no što pojednosti novog krajolika postanu jasne. Svejedno ne bismo trebali očekivati kako će se baš svi detalji promijeniti.« (Phillips, A. 2001 : 148). Ideologija igra ključnu ulogu u održavanju tog »socijalnog vektora dominacije i subordinacije«. Može li se ona kroz rodno redefinisani sistem insitucionalnog znanja i sistemske odgovornosti društva prema diskriminisanoj grupi žena, steći u unapređivanju prava žena i pristupa žena svim oblastima društva. Dobra praksa nekih modernih društava Evrope to potvrđuje.

FEMINIST CONTEXT OF GENDER IDEOLOGY

Abstract

In this paper we examine, from perspective of feminist social theory, how appear and how is developing the process of gender socialization. Then, how in that context gender ideology coming into being the fundament for producing and reproducing inequality of people, man and women. Relationship between man and women, after that and their real position in society, are determined significantly with attitudes and values which divides wide society. Gender roles are social activities, they are »granting« to man and women on the basis of assumption on difference. Consequently, the analysis of whole social instruments for producing stereotypes, bias and »finished truth«, is necessary for understanding the mechanism of reproducing gender inequality and creating of gender ideology about so-called »masculine« and »feminine« life roles, duties and aspirations.

Key words: socialization, sex, gender, feminist theory, gender ideology.

Literatura:

- Abercrombie, N. and Hill, S. and Turner, S. B. (1988) *The Penguin Dictionary of Sociology*. London: Penguin Books.
- Andersen, M. and Taylor, F. (2005) *Sociology: understanding a diverse society*. Thomson Wodsworth: Thomson Learning Inc.
- Althusser, (1989) "Ideology and Ideological Apparatus in Cosin", u: Mayes, P. *Gender*. New York: Longman.
- Badenter, E. (1986) *Jedno je drugo*. Sarajevo: Svjetlost.
- Baret, M. (1983) *Potčinjena žena*. Beograd: Radnička štampa.
- Berger, P. (1963) *Invitation to Sociology: A Humanistic Perspective*. New York: Doubleday.

- The Fontana Dictionary of Modern Thought* (1977) London: Fontana/Collins.
- Grana, S. (2002) *Women and (In)Justice*. Boston: Allyn and Bacon.
- Levit, N. (1998) *Men, Women and the Law*. New York: New York University Press.
- Mayes, P. (1989) *Gender*. New York: Longman.
- Outhwaite, W. & Bottomore, T. (1996) *The Blackwell Dictionary of Twentieth-Century Social Thought*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Ortner, Š. (1983) „Žena spram muškarca kao priroda spram kulture.” u: Papić, Ž. i Sklevicky, L. pr. *Antropologija žene*. Beograd: Prosveta.
- Papić, Ž. (1997) *Polnost i kultura*. Beograd: Čigoja štampa.
- Phillips, Anne, (O)Radanje Demokracije, Ženska infoteka, Zagreb, 2001.
- Rosener, Judy B., »Leadership and the Paradox of Gender«, in: Walsh Roth, Mary, ed., (1997) *Women, Man and Gender – Ongoing Debates*. New Haven: Yale University Press.
- Savić, S. (1995) »Jezik i pol (II), Istraživanja kod nas«, *Ženske studije*, (2-3) : 223-231.
- Wisniewski, R. und Kunst, H., eds. (1988) *Handbuch für Frauenfrage: Zur Stellung der Frau in der Gegenwart; Informationen – Analysen – Anregungen*. Stuttgart: Verlag Bonn Aktuell GmbH.
- Walsh, M. R. ed. (1997) *Women, Man and Gender – Ongoing Debates*. New Haven: Yale University Press.
- Wharton, Amy S., (2005) *The Sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.